

ІНАВГУРАЦІЙНІ ПРОМОВИ ПРЕЗИДЕНТІВ США Ф. РУЗВЕЛЬТА ТА Д. БАЙДЕНА: ІСТОРИКО-ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

INAUGURAL SPEECHES OF THE PRESIDENTS OF THE USA F. ROOSEVELT AND D. BIDEN: HISTORICAL AND POLITICAL ANALYSIS

Яковенко Ю.Л.,

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри філософії та соціально-політичних наук
Донбаської державної машинобудівної академії*

Болотіна Е.В.,

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії та соціально-політичних наук
Донбаської державної машинобудівної академії*

Кваша О.П.,

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри філософії та соціально-політичних наук
Донбаської державної машинобудівної академії*

У статті здійснено історико-політологічний аналіз інавгураційних промов Президентів США Франкліна Рузвельта у 1941 р. (третя промова) та Джозефа Байдена у 2021 р. Зазначено, що політична промова – особливий вид промов, який відрізняється специфічністю. Для неї характерні такі риси: функціональне різноманіття, монологічність, орієнтація на масового слухача, політична тематика. Інавгураційна промова – різновид політичної промови. Вона супроводжує ритуал вступу нового Президента на посаду. Це звернення до своїх громадян з метою транслявання важливих ідей. У статті підкреслюється, що інавгураційна промова акумулює основні риси політичного курсу нового Президента та має на меті інтеграцію суспільства. Проведено порівняльний аналіз інавгураційних промов 32-го та 46-го Президентів США по таких критеріях, як структура промови, лексичні та стилістичні особливості, ключові слова, основна ідея, коло проблем та питань, які згадує політик, символи. У статті враховано історичні умови вступу обох Президентів на посаду. Підкреслюється, що вони були проголошені в час глибоких геополітичних криз. Виявлено спільні риси промов Ф. Рузвельта та Д. Байдена. Це проголошення демократичних цінностей як найвищих, заклик до захисту демократії та свободи, до рішучих дій, підкреслення важливої історичної місії американського народу, готовність нового Президента сумлінно виконувати свої обов'язки. Спільні риси пояснюються традиційністю побудови інавгураційних промов, стабільністю американських цінностей, відносно схожими історичними обставинами. Відмінності у промовах двох лідерів США полягають у стилістичних та лексичних особливостях текстів. Різними є ті проблеми та виклики часу, які згадуються в інавгураційних промовах як актуальні та важливі. В промові Рузвельта акцент зроблено на зовнішніх викликах для американської демократії. В промові Байдена – на внутрішніх проблемах, в першу чергу, пов'язаних із внутрішнім тероризмом та пандемією. У промовах проявляються особливості історичних періодів, окремі особистісні характеристики політиків.

Ключові слова: політична промова, інавгураційна промова, Президент, демократія.

The article provides a historical and political analysis of the inaugural speeches of US Presidents Franklin Roosevelt in 1941 (the third speech) and Joseph Biden in 2021. It is noted that a political speech is a special type of speech that is specific. It is characterized by the following features: functional diversity, monologicity, focus on a mass audience, political themes. An inaugural speech is a type of political speech. It accompanies the ritual of the inauguration of the new President. This is an appeal to its citizens for the purpose of broadcasting important ideas. The article emphasizes that the inaugural speech accumulates the main features of the new President's political course and aims at the integration of society. A comparative analysis of the inaugural speeches of the 32nd and 46th Presidents of the USA was carried out according to such criteria as the structure of the speech, lexical and stylistic features, key words, the main idea, the range of problems and issues mentioned by the politician, and symbols. The article takes into account the historical conditions of both Presidents taking office. It is emphasized that they were announced during deep geopolitical crises. The common features of the speeches of F. Roosevelt and D. Biden were revealed. This is a declaration of democratic values as the highest, a call for the protection of democracy and freedom, for decisive actions, an emphasis on the important historical mission of the American people, and the readiness of the new President to faithfully fulfill his duties. The common features are explained by the traditional construction of inaugural speeches, the stability of American values, and relatively similar historical circumstances. The differences in the speeches of the two US leaders lie in the stylistic and lexical features of the texts. Different are the problems and challenges of the time, which are mentioned in the inaugural speeches as urgent and important. Roosevelt's speech emphasized external challenges for American democracy. Biden's speech focused on domestic issues, primarily related to domestic terrorism and the pandemic. Peculiarities of historical periods and individual personal characteristics of politicians are revealed in the speeches.

Key words: political speech, inaugural speech, President, democracy.

Постановка проблеми. Політична промова – важлива частина сучасного політичного та суспільного життя. В умовах конкуренції та боротьби за владу політики, використовуючи сучасні засоби масової інформації, активно звертаються до народу з ідеями, програмами, концепціями. Вони використовують різноманітні мовні прийоми та засоби з метою впливу на умонастрої та дії громадян. Політичні промови в контексті подій та з урахуванням діяльності тих чи інших політиків, інтерв'ю та політичні ток-шоу в засобах масової інформації є цікавим явищем для дослідження та аналізу. Привід для промови, умови її проведення, рівень підготовки до неї оратора, її лексичний склад, риторичні прийоми, основні ідеї, співвідношення між ідеями та діяльністю – все має значення. Аналіз усіх цих аспектів діє можливість краще зрозуміти конкретну особу, цінності, які вона пропагує та які вона захищає насправді. Такий підхід до публічних виступів відомих осіб корисний не тільки для фахівців (політологів, аналітиків, іміджмейкерів, спічрайтерів, інших політиків), але й для усіх громадян, які воліють робити свідомий вибір під час виборчих кампаній. Сукупний аналіз декількох промов політика на тлі побудови ним політичної кар'єри дає можливість прослідкувати зміни в уподобаннях та цінностях особи, оцінити внесок у вітчизняну політику. Цікавим дослідженням може також стати порівняння публічних виступів та діяльності відомих політиків однієї чи різних країн світу в однаковій або різних відрізках часу. Важливі наукові та практичні результати можна отримати в результаті порівняльного аналізу виступів яскравих політиків – «обличчя» однієї держави різних епох.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед дослідників політичних дискурсів – Н. Стебліна [1], О. Завадська [2], О. Ковальчук [3], В. Бойко, А. Болсун [4] та інші науковці. Такий тип промов цікавить філологів, соціологів, політологів, істориків, а також аналітиків, спічрайтерів, іміджмейкерів, журналістів. Це пояснюється тим, що політичний дискурс стосується важливих та актуальних для суспільства та держави питань, та виступає специфічним типом промов.

Велика кількість робіт присвячена лінгвістичним та стилістичним особливостям політичних промов [5; 6]. Окремі роботи містять політологічний аналіз. Так, дослідниця Стебліна Н. О., проаналізувавши промови президентів України (В. Ющенко, П. Порошенка та В. Януковича), показала, як політичний розвиток нашої держави у 2008-2019 рр. та зміни у політичному режимі віддзеркалюються у текстах таких виступів [1]. Дослідники В. А. Бойко та А. А. Болсун в результаті аналізу векторності інавгураційних промов усіх українських президентів виявили особливості періодів вітчизняної історії, які мали відо-

браження в цих промовах [4]. Прийом порівняння досить поширений в наукових дослідженнях політичних промов. Він, наприклад, застосований в роботі Н. Кондратенко при дослідженні інавгураційних промов Президентів України та Словаччини, обраних на ці посади одночасно [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Порівняльний історико-політологічний аналіз інавгураційних промов Президентів однієї країни, але різних часів дозволить отримати цікаві та важливі наукові результати про зв'язок політичного дискурсу з загальною внутрішньополітичною ситуацією в державі та міжнародними процесами, специфічні риси національних промов, національні цінності та символи, їх незмінність або трансформацію, зміни в прийомах донесення інформації до громадян та багато інших аспектів.

Мета даної статті – провести аналіз інавгураційних промов Президентів США Франкліна Рузвельта та Джозефа Байдена, які вступили на цей пост у періоди значних геополітичних криз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політична промова відрізняється від інших видів промов в першу чергу ідеологічною функцією [3, с. 190]. Політична промова – це частина політичної комунікації, її вид, який характеризується поширенням ідей суб'єктом політики з метою здійснення впливу на громадян, їх переконання [7, с. 45]. Вона має свої специфічні риси: монологічність, проголошення суб'єктом політики, часто декларативне авторство (оскільки текст може бути написаний прес-секретарем, спічрайтером), орієнтація на масового слухача [7, с. 45]. Політична промова ретельно продумана, підготовлена, вичитана, може стосуватись одночасно декількох важливих питань [3, с. 191]. Вона виступає як посередник між політичними діячами та суспільством, створює образ політика, відображає його ідеологію, впливає на прийняття рішень, виконання чи ігнорування дій, сприяє політичним та соціально-економічним змінам [3, с. 190]. Жанри політичних промов за функціями: ритуальні, орієнтаційні, агональні. Для ритуальних промов характерний широкий спектр питань, прив'язка до важливої дати чи події. До орієнтаційних промов відносяться спічі, присвячені уточненню певної події, поясненню її наслідків. До агонального жанру належать емоційні виступи під час мітингів, дискусій, ток-шоу, передвиборчих дебатів [7, с. 44]. Політична промова, як і будь-яка інша, містить вступ, основну частину та висновки. Вона доволі часто насичена риторичними прийомами від гумору до метафор та повторень, що робить її яскравою та більш переконливою [3, с. 192].

Інавгураційна промова – особливий вид політичних промов, належить до жанру ритуальних. Це важлива подія, яка розпочинає новий етап в істо-

рії держави, нову сходинку в політичній кар'єрі суб'єкта політики, знаменує початок нового курсу держави на наступні 4–5 років. Перше офіційне звернення до громадян держави є одночасно і зверненням до міжнародної спільноти.

Для інавгураційної промови характерна пишномовність, монологічність, звернення до широкої аудиторії, трансляція актуальних та важливих для народу ідей [5, с. 12]. Інавгураційна промова – це по суті політична дія, яка повинна слугувати інтеграції суспільства та національно-патріотичній самоідентифікації [4, с. 135]. Це канал, який транслює громадянам майбутній вектор розвитку, зміст та характер політичного курсу, ставлення нового президента до актуальних проблем часу [4, с. 136]. Важливою частиною інавгураційних промов є апеляція до конкретних цінностей [2, с. 110]. Якщо проаналізувати мету інавгураційної промови, то можна стверджувати, що вона містить інформативну, оціночну та імперативну складові, тобто одночасно повідомляє про політику та його політичний курс, дає оцінку важливим подіям, спонукає до дії [7, с. 44].

Традиційно структура інавгураційної промови передбачає вступ, подяку за довіру населенню та попереднику, окреслення політичного курсу, завершення [5, с. 13]. Інавгураційна промова схожа дещо на агітаційну, бо містить заклик підтримати нового Президента країни та його курс. При її аналізі слід звернути увагу на прийоми початку та завершення промови, основну ідею, ключові слова тощо [8, с. 355].

Франклін Делано Рузвельт – 32-й Президент США, єдиний, хто обирався на цю посаду більше двох разів, один з найвідоміших американських політиків, який очолював країну у скрутні часи Великої депресії та Другої світової війни. Член Демократичної партії.

Чотири рази Рузвельт проголошував інавгураційні промови. Найцікавішою, з нашої точки зору, є третя, з якою він виступив 20 січня 1941 р., в часи Другої світової війни, в період складної геополітичної кризи, коливань політичних діячів стосовно вступу США у війну в Європі, переговорів з країнами антифашистської коаліції [9]. Контент-аналіз даної інавгураційної промови дозволив виділити слова, які зустрічаються найчастіше. Це «нація» (9 разів), «демократія» (8 разів), «Америка» (8 разів), «людина» (15 разів), «свобода» (разом зі словом «вільні» 8 разів). Також з помітною періодичністю зустрічаються слова «республіка», «інтелект», «дух», «історія». Основна ідея третьої інавгураційної промови Рузвельта – захист країни від зовнішньої загрози, заклик до єдності, до рішучості, до дій.

Початок промови – повернення в історію, згадка подій, пов'язаних із створенням США; тут Рузвельт згадує видатних політиків Сполучених

Штатів Америки – Джорджа Вашингтона та Авраама Лінкольна. Основна частина – викладення основних рис політичного курсу на наступні чотири роки, обґрунтування необхідності захисту демократії та республіканської форми правління на фоні зовнішніх викликів. У завершальній частині чітко звучить заява про рішучість у захисті свободи, демократії та республіки.

Промова відрізняється релігійністю та філософічністю. В основній частині Рузвельт розмірковує над тим, що є нація, якими є американці та яка їх історична місія. Націю він порівнює з людиною: матеріальні блага – це тіло; інтелект – інформація, пізнання себе та інших народів і країн; душа – дух. Він наголошує на триєдності цих елементів, але зазначає, що головну роль відіграє дух нації. Саме дух шукає свободи та прагне її захищати.

Ф. Рузвельт згадує в промові багато важливих законодавчих актів (Мейфлауерський договір 1620 р., Декларація незалежності 1776 р., Конституцію США 1787 р.) та історичних подій (Геттісбургську промову А. Лінкольна у 1863 р.) у контексті роздумів про свободу. Він підкреслює, що ця ідея вкорінена в історію Америки, правотворчість, діяльність політиків, свідомість народу.

Демократія у Рузвельта постає як стабільна форма правління, вічна, бо заснована на «силі свідомої і просвіченої волі людини», на волевиявленні народу, прийнятті рішень більшістю голосів, об'єднанні багатьох людей спільною справою. Це свобода і безпека. Він асоціює демократію з самою історією, а Америку – зі свободою. Рузвельт акцентує увагу на рішучості народу у боротьбі за ідеали свободи та демократії, за допомогою якої було подолано багато перепон, криз, на його стійкості, на вже досягнутих результатах, які потрібно зберегти. Зберегти слід і республіканську форму правління, підкреслює він, особливо на фоні подій, що відбувались тоді на початку 1941 р. в Європі, враховуючи політичні режими Німеччини та Італії, події великої війни. Тому що, на думку Рузвельта, лише республіка здатна забезпечити комфортні умови життя та діяльності громадян. Він наголошує, «збереження священного вогню свободи і доля республіканської моделі правління» залежать від американців.

Міжнародні проблеми, ідея допомоги воюючій Європі звучать дуже обережно, поміж рядків, оскільки населення, переживши не так давно Велику депресію, не підтримувало ідею вступу у війну, відправку допомоги та військ. Хоча Сполучені Штати Америки вже відправляли в той час озброєння, пальне та продовольство країнам антигітлерівської коаліції.

Інавгураційна промова Рузвельта насичена риторичними засобами: риторичні питання, повторення, неповні та окличні речення, аналогії, порівняння, епітети, цитати.

Отже, інавгураційна промова Ф. Рузвельта яскрава, при цьому не занадто емоційна, більше стримана, в певних питаннях обережна, релігійна та філософічна. Вона пропагує цінності свободи та демократії, транслює намір та готовність нового Президента захищати їх та республіканську форму правління.

Джозеф Байден – 46-ий Президент США з 20 січня 2021 р., член Демократичної партії. До цього займав посади сенатора та віцепрезидента. Це політик з великим досвідом та авторитетом.

Інавгураційна промова Байдена складається зі вступу (подяка), основної частини (виклики часу, основні риси політичного курсу), завершальна частина (необхідність подолати всі труднощі задля більш щасливого майбутнього) [10].

Завдяки контент-аналізу з'ясувалось, що ключовими словами інавгураційної промови Д. Байдена є «Америка/США», «демократія», «історія» та «єдність». Часто зустрічаються слова «виклики» та «нація». Головна ідея промови – це заклик американців до єдності задля подолання всіх труднощів, з яким зіштовхнулись США останнім часом. Слова «єдність» та «об'єднання» Д. Байден повторює більше 11 разів, стільки ж звучить слово «демократія». Слова про єднання доповнюються частим повторенням слів «ми», «нас», «наші», «нашої» (більше 100 разів), що підсилює акцент на необхідності подолання всіх протиріч, які існують на даний момент в суспільстві. Це зумовлено подіями 6 січня 2021 р., штурмом Капітолія у Вашингтоні прихильниками Д. Трампа з метою зміни результатів президентських виборів 2020 р. Тоді загинуло 5 людей, а члени Конгресу США були змушені тимчасово евакуюватись. Штурм був засуджений як американським політками, так і міжнародною спільнотою. Д. Трампу був оголошений імпічмент, відкрито 160 розслідувань за звинуваченнями у внутрішньому тероризмі та організації бунту, більше 80 учасників штурму були арештовані. Саме тому в промові Байдена звучить заклик до подолання розбіжностей: «Давайте знову будемо слухати один одного. Чути один одного. Бачити одне одного. Поважати один одного». Саме тому серед викликів часу звучить і внутрішній тероризм. Він оголошує готовність служити всьому американському народові, прислухатись і до тих, хто не підтримав його під час президентських виборів. В цьому ж контексті наголошується на необхідності збереження демократії, яку Байден називає «коштовною» та «тендітною». І він розуміє її як синтез свободи з повагою, гідністю, честю, істиною, яка передбачає в тому числі й право на мирну незгоду. Слово «рівність» звучить не так часто в промові, але цей принцип демократії теж згадується через звернення до історії руху темношкірого населення США та руху жінок за свої права. Наголошується,

що ці рухи дали позитивний результат (скасування нерівності, обрання на посаду віцепрезидента Камали Гарріс).

У промові Байдена робиться акцент на витривалості, рішучості американського народу, його унікальності, нероздільності. «Ми велика нація. Ми хороші люди» – звучить на початку виступу. Ця думка проголошується на фоні перерахування усіх випробувань часу, серед яких, окрім внутрішнього тероризму, ще Ковід-19, безробіття, закриття підприємств, економічні та соціальні проблеми, які хвилюють громадян.

У промові лунають згади про Конституцію США, національний гімн як символи держави. Релігійності промові надають фрази «збережена Богом нація», «Бог захистить», образи Святого Августина та ангелів, цитати з Біблії. Теплоти додає згадка про родину, про нагальні проблеми кожного американця.

Традиційно новий Президент у своїй промові підкреслює єдність історичного розвитку країни, будуючи її на основі синтезу подій минулого, сьогодення та майбутнього. Він звертається до подій минулого (громадянська війна, Велика депресія, Друга світова війна), згадує видатних особистостей США, зокрема, першого американського Президента Д. Вашингтона, 16-го Президента США А. Лінкольна, 39-го Президента Д. Картера, борця за громадянські права темношкірого населення М. Л. Кінга. Наголошує на необхідності бути згуртованими та рішучими у справі захисту демократії на сучасному етапі розвитку: «Давайте ж докладемо історії нашої великої країни наші власні зусилля і молитви». Підкреслює важливість вирішення всіх проблем часу, щоб «передати нашим дітям новий, кращий світ».

В промові Д. Байден наголошує на цінностях, яких буде дотримуватись у зовнішній політиці. Це мир, прогрес та безпека. Він планує підтримувати статус США як важливого гравця міжнародного політики.

У завершальній частині він урочисто підкреслює важливість Америки та американського народу [3, с. 192].

Отже, інавгураційна промова Д. Байдена характеризується емоційністю, релігійністю, позитивністю, оптимістичністю, побудовою за принципом синтезу минулого, сьогодення та майбутнього, окресленням загальних рис внутрішнього та зовнішнього політичного курсу.

Порівняльний аналіз інавгураційних промов Президентів США Ф. Рузвельта та Д. Байдена, які прозвучали в періоди значного ускладнення міжнародної ситуації у січні 1941 та січні 2021 рр., показав, що їх мета – консолідувати американський народ в складні історичні періоди – співпадає. В обох промовах проголошуються одні і ті ж цінності – свобода і демократія, Бог і Америка.

Обидва Президенти заявляють про свою рішучість у боротьбі за них. Обидві промови є віддзеркаленням свого історичного періоду та головних його проблем, враховують настрої в суспільстві. Виступи яскраві та переконливі, містять багато риторичних прийомів, звернень до ключових сторінок минулого, відчуття відповідальності за сьогодення та майбутнє. Згадуються одні й ті ж видатні історичні постаті та державні символи. Американці постають як сильний та рішучий народ, який пройшов багато випробувань та все витримав і здолав.

У той же час порівняльний аналіз промов американських президентів з різницею у 80 років показав, що промова Байдена більш проста, душевна, відверта, звернена до пересічних громадян. Промова Рузвельта філософічна, включає роздуми про дух нації та дух Америки, навіть її лексичний склад більш різноманітний та складний. У своїх заявах стосовно міжнародних питань Рузвельт більш обережний, він враховує громадську думку. Його промова прямо не вказує на роль США у міжнародних процесах на наступні декілька років, але його готовність захищати демократичні цінності та республіканські ідеали не тільки всередині держави, але й за кордонами, зрозуміла. Байден визначає головні орієнтири зовнішньополітичного курсу США, в тому числі, підтримання миру і безпеки у світі.

Через промови змальовуються і портрети політиків. Франклін Рузвельт розмірковує над історичною місією Америки, відчуває, що скоро йому доведеться прийняти історичне для держави рішення, м'яко, поступово підготувати до цього громадську думку. Джозеф Байден у свої 79 років виступає як «батько», який прагне всіх зрозуміти, з усіма співпрацювати, примирити, допомогти.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямку. Політичні промови у складні часи, часи змін та випробувань завжди цікаві та заслуговують на ретельне дослідження. Вони є специфічною формою промов, можуть охоплювати велике коло актуальних питань чи бути поясненням наслідків однієї події. Можуть бути стриманими або емоційними. Завжди орієнтуються на масову аудиторію, що ускладнює процес її підготовки, вимагає уважності, ретельної підготовки. Але політична промова завжди привертає увагу самих політиків та спеціалістів інших сфер діяльності своєю важливістю. Інавгураційна промова виділяється з-поміж політичних виступів. Вона пишномовна, є частиною цілого ритуалу, початком нового етапу в житті держави, в кар'єрі політика.

Інавгураційні промови Франкліна Рузвельта та Джозефа Байдена, проголошені в часи геополітичних криз, дозволяють виявити багато спільних рис, які можна пояснити традиційністю побудови такого типу промови, стабільністю американських цінностей та ідеалів, відносною схожістю історичних обставин. Відмінності стосуються і лексичного складу, і ключових слів, і характеру промов, і кола питань. Рузвельт через промову виступає як політик, який розмірковує над прийняттям історичного для держави рішення. Байден – як «батько» великої сім'ї та досвідчений політик, який підбирає правильні слова, щоб звернутись до виборців у періоди внутрішніх потрясінь.

Вивчення політичних промов Ф. Рузвельта та Д. Байдена варто продовжити для змалювання більш чітких портретів цих політиків. Аналіз промов інших лідерів США другої половини ХХ – початку ХХІ ст. дозволять краще зрозуміти кожний історичний період, перебіг історичних подій, прийняті рішення, політичні курси, охарактеризувати політичні процеси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стебліна Н. О. Тексти офіційного політичного дискурсу як індикатор еволюції політичного режиму (на матеріалах промов українських президентів) *Вісник ДонНУ імені Василя Стуса*. Серія: Політичні науки. 2019. № 4. С. 85-95.
2. Завадська О. Р. Інавгураційні промови українських президентів як символічний ресурс влади. *Політикус*. 2020. Вип. 3. С. 109-114.
3. Ковальчук О. Лінгвориторичні аспекти політичних промов сучасних американських політиків. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 42, Т. 1. 2021. С. 190-195.
4. Бойко В. А., Болсун А. А. Культурно-символічне наповнення інавгураційних промов українських президентів у контексті націєтворення. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2020. Вип. 85. С. 134-142.
5. Білоніжка І. С., Чіжова Н. В. Лінгвостилістичні засоби інавгураційної промови Президента США Джозефа Р. Байдена-молодшого. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2021. № 48, Т. 1. С. 12-15.
6. Кондратенко Н. Інавгураційна промова як мовленнєвий жанр президентської риторики в українському та словацькому політичному дискурсі. *Slavica Slovaca*. 2022. R. 57. S. 33-46.
7. Крапива Ю. В., Крікун Д. А. Політична промова як різновид політичної комунікації. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 11, Т. 2. С. 42-45.

8. Яковенко Ю.Л. Виступ політика як об'єкт дослідження. Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії. 2022. Вип. 42. С. 353-358.

9. Інавгураційні промови Президентів США / уклад. Е. Прутнік, В. Тейлор. Харків : Фоліо, 2009. 336 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/5ec99c09f3b04/Inavhuratsiini_promovy_prezydentiv_SShA.pdf?PHPSESSID=g857umqo9uei2aevnqv1n24sg4 (дата звернення: 22.01.2023)

10. Інавгураційна промова Президента США Джозефа Байдена. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/inaugural-address-by-president-joseph-r-biden-jr/> (дата звернення 22.01.2023)